

Угненко Т. В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ НАРОДНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ В УРСР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

В 60-ті – 80-ті рр. ХХ ст. проглядається тенденція фактичного «підпорядкування» народних засідателів професійним суддям, і набуття останніми визначальної ролі як в управлінні судовим процесом, так і у остаточному вирішенні справи. Як судді, так і самі засідателі, визнавали той факт, що головуючий часто змушений був порушувати закон, брати на себе керівну роль в процесі, через пасивність самих народних засідателів. Звертаючи увагу на це, частина дослідників цілком слушно зазначала, що у багатьох випадках пасивність народних засідателів ставала не наслідком протиправних дій судді, а навпаки – їх причиною. У спогадах суддів того періоду, неодноразово згадуються моменти бездіяльності народних засідателів, незважаючи на спроби головуючого залучити їх до більш активного розгляду справи [1, С. 116].

У 70-х – 80-х рр.. ХХ ст. продовжували проводитися навчальні заняття у самих судах, де народні судді, на прикладах конкретних судових справ, ознайомлювали народних засідателів з основами радянської правової системи, демонстрували основні етапи судового процесу, попутно роз'яснюючи присутнім їх права та обов'язки під час кожного з етапів. Крім того, в ряді народних судів почали залучати народних засідателів до участі у нескладних, одноденних, судових процесах в якості звичайних спостерігачів, для того щоб вони могли вживу побачити як відбувається розгляд справи. По закінченню засідання проводилося спільне обговорення, на якому суддя пояснював побачене засідателями у залі суду, та відповідав на їхні питання. Одночасно, до роботи над підвищенням правової освіти народних засідателів були підключені і новостворені інституції – ради народних засідателів. Це були добровільні об'єднання народних засідателів сформовані на

основі виборів з їх складу. Виконуючи різноманітні функції, основним змістом яких виступало покращення організації та підвищення ефективності роботи народних засідателів, ради, зокрема, здійснювали організацію лекцій, семінарів, консультацій для народних засідателів з питань застосування радянського законодавства, брали участь у розробці тематики занять, що проводилися народними судьями та народними університетами, а також вели облік відвідуваності занять засідателями в університетах правових знань і постійно діючих семінарах [2, С. 23; 3, С. 15].

Намагаючись привертати до роботи у народних судах найбільш кращих представників радянського суспільства, влада приділяла багато уваги створенню у ЗМІ позитивного іміджу народних засідателів, підкреслюючи при цьому високу соціальну значимість їхньої роботи. На це, зокрема, вказувалося в передовій статті журналу «Радянська юстиція», що напередодні чергових виборів народних засідателів наголошувала: «Слід організувати в друкованих виданнях, на радіо та телебаченні виступи присвячені популяризації досвіду роботи народних засідателів, широкому висвітленню важливості та значення покладених на них обов'язків» [4, С. 4]. Відповідно, в зазначений період, на сторінках газет та журналів постійно з'являються інтерв'ю з народними обранцями у судах, зміст яких, загалом носить однотипний характер – через систему наперед сформованих питань інтерв'юер прагне створити образ чесного, принципового, активного народного обранця, який відіграє важливу роль у здійсненні процесу судочинства і забезпечує захист прав радянських громадян. Одночасно, демонструються позитивні якості засідателя не лише під час роботи у суді, а й в інших сферах: за основним місцем роботи – як правило, більшість опитаних є передовиками, раціоналізаторами, керівниками; у громадському житті – беруть участь у роботі з молоддю, є членами культурно-просвітніх чи спортивних організацій тощо; у сімейному побуті тощо. Таким чином, середньостатистичний засідатель у подібних публікаціях виступав, переважним чином, бездоганним членом радянського суспільства, якому повинні наслідувати його колеги.

До процесу популяризації інституту народних засідателів у середовищі радянських громадян, активно включалися і самі народні обранці. Радянське законодавство одним з обов'язків народного засідателя визначало проведення звітів про результати своєї роботи перед колективами, що висунули та обрали їх на цю посаду. Міністерство юстиції вимагаючи від уповноважених органів неухильно контролю за виконанням цього обов'язку підкреслювало, що: «Своєчасне інформування населення про діяльності суду, а також суддів і народних засідателів – важливе організаційно-політичне завдання ... Звітні виступи покликані виховувати в присутніх повага до закону й правил соціалістичного гуртожитку, сприяти зміцненню трудової дисципліни на виробництві, активізації громадян у боротьбі із правопорушеннями.». З метою забезпечення належної організації виступів народних засідателів в громадських організаціях колективу, де він був обраний, до їх підготовки та проведення підключалися як народні судді, так і місцеві органи влади. Вони надавали організаційну та інформаційну підготовку народним засідателям, корегували текст їхніх промов, проводили зустрічі з виборцями спільно з народними засідателями. Основний акцент у цих виступах, як і в публікаціях ЗМІ, робився на підкресленні високого значення ролі народних засідателів у радянській судовій системі, та, відповідно, необхідності делегування колективами найбільш заслужених та поважних його членів на цю посаду. В окремих колективах практикувалося вручення нагород та почесних грамот, як відзнак сумлінного виконання окремими народними засідателями своїх обов'язків. Проводилися подібні нагородження в урочистій атмосфері та у присутності всього трудового колективу [5, С.15].

Таким чином намагаючись подолати пасивність народних засідателів, радянська влада в 60-ті – 80-ті рр. ХХ ст. розгорнула широкий комплекс заходів спрямованих на підвищення їх активної ролі у судовому процесі. Насамперед, слід відзначити, урізноманітнення освітніх форм діяльності держави: створення народних університетів, проведення лекторіїв, семінарів, практичних занять з судьями, які мали на меті підвищити рівень правових

знань народних засідателів та забезпечити їм необхідний мінімум інформації про власні права та обов'язки. Також важливе значення мали і спроби підвищення престижності в очах суспільства посади народного засідателя. В ЗМІ проводилася ідеологічна кампанія по створенню їх позитивного іміджу, постійно підкреслювалися високі моральні та професійні цінності притаманні засідателям, розроблялася система моральних заохочень за виконання обов'язків народних засідателів, а також система пілг для осіб задіяних у судових процесах.

Література:

1. Курочкин В. Сборник «Осиновый край» / В. Курочкин. – Л.: Издательство «Советский писатель», 1990. – 180 с.
2. Терентьев Б. Секция совета народных заседателей по пропаганде правовых знаний / Б. Терентьев // Советская юстиция. – 1975. – № 21. – С. 23-24.
3. Осипова Н. Вклад народных заседателей в укреплении правопорядка / М. Осипова // Советская юстиция. – 1983. – № 8. – С.15-16.
4. Алексеев Н.З. Ленинские идеи в советском уголовном судопроизводстве / Н.З. Алексеев, В. З. Лукашевич. – М., 1970. – 140 с.
5. Осипова М. Организация учебы народных заседателей / М. Осипова // Советская юстиция. – 1975. – № 8. – С. 24-25.

Каненберг-Сандул О.К.

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СТАНОВЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ НІМЕЦЬКИХ КОЛОНІСТІВ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Одним із ключових питань при переселенні німецьких колоністів стало земельне питання. Перед тим, як перейти до розкриття політики царського уряду у сфері закріплення економічних прав і свобод колоністів, у першу чергу права на землю, слід коротко зупинитися на основних економічних причинах, які обумовили колонізацію південноукраїнських земель. Аналіз вище-